

Göteborgs stadsmuseum
Arkeologisk arkivrapport

Nr 1971:7

Göteborg
Björlanda 238
Lilleby 30:1
Utdrag ur rapport över
Sonderingsgrävning i
Syrhåla boplatssområde
Dnr 3/73

Inv.nr 48975

GÖTEBORGS STADSMUSEI
BIBLIOTEK
Ark. Ark Glog Kom.

SYRHÅLA GÖTEBORG BOPLATSOMRÅDE SONDERINGSGRÄVNING

Provgrävning av ett större område med 14 tidigare kända fyndplatser för slagen flinta. Sju av dessa visade sig vara boplatser. Dessutom påträffades 14 nya boplatser. De flesta kan dateras till mesolitisk tid, ett par är från neolitisk tid, medan två troligen tillhör brons- eller järnåldern.

ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Läge: Delar av fastigheterna Syrhåla i Lundby, Lilleby och Låssby i Björlanda samt Torslanda, Bua och Bulycke i Torslanda, Göteborgs stad.

Grävningsorsak: Sonderingsgrävning för kostnadsberäkning inför kommande planering.

Grävningstid: 28 maj - 2 juli, 2 - 3 augusti 1971.

Antal timmar i fält: 645 arkeologtimmar och 1232 grovarbetstimmar.

Undersökt yta: Inom sonderingsområdet, som omfattade 120 ha, upptogs 1014 provgropar och 107 löpmeter schakt.

Platsledare: Stina Andersson och Monica Lundberg.

NATURVETENSKAPLIGA BESTÄMNINGAR

Bestämning av de brända benen (från boplatz 12:S 157) har utförts av fil kand Jan Ekman, Osteologiska forskningslaboratoriet, Stockholms universitet. (Exkurs 1).

TOPOGRAFI (fig 1-4, 25-30)

Sonderingsområdet omfattar gränsområdet mellan de förutvarande socknarna Lundby, Torslanda och Björlanda. Det ligger omedelbart nordost om Torslanda flygfält, strax norr om Nya Torslandavägen. Omedelbart öster härom ligger tre tidigare sonderingsgrävda stör-

re områden, Låssby, Skäggered och Syrhåla -68 (fig 1)¹⁾.

Området består i huvudsak av ett större sammanhängande bergsparti, vilket utgör den västra begränsningen av den i nord-syd gående Syrhåladal. Denna sträcker sig från Älvsborgsfjorden i söder till Björlanda Kile i norr. I sydväst går en mindre dalgång från älven i söder in mot nordväst vid Bua (fig 1, 2). De omgivande låga dalgångarna är leriga, liksom ibland sluttningarna ner mot dem. En ganska bred lerig dalgång i södra delen av sonderingsområdet delar i stort sett området i ett mindre bergsparti i söder och ett större i norr (fig 2,3,26).

Den öst-västliga dalgången i söder, liksom några mindre partier i områdets nordöstra del är fortfarande delvis brukade. De sandiga och grusiga bergssluttningarna har tidigare varit uppodlade, men är nu i allmänhet gräs- eller ibland skogbevuxna. Området börjar växa igen.

Bergen är delvis kala, delvis skogbevuxna. De högsta bergstopparna ligger på 40 - 45 m höjd över havet. Nordvästra delen av området upptas förutom av berg, främst av sankmarker med ett par mossar och en liten sjö.

Under hela den äldre stenåldern, då stranden i huvudsak stod 20 - 25 m högre än nu, utgjordes området av några mindre öar belägna i en skärgård (fig 1). De tidigare undersökta områdena i öster låg då i stort sett helt under vatten. Under yngre stenåldern och bronsåldern utgjorde Syrhåladal en sund (fig 2) och dalgången vid Bua en djup vik²⁾.

TIDIGARE KÄNDA FYND OCH FORNLÄMNINGAR

På bergen öster om Syrhålaset, liksom på de dåtida öarna ute i sundet, låg ett stort antal rösen och stensättningar (se karta i Fyndrapporter 1969, sid 35). Dessa är nu borttagna efter undersökning³⁾.

Det stora bergspartiet väster om sundet är däremot fattigt på fasta fornlämningar. Endast tre stensättningar är kända inom eller i omedelbar anslutning till sonderingsområdet (fig 3): 11:57, stensättning; 11:62, stensättning osäker; 15:26, stensättning osäker.

Medan de östra sonderingsområdena har gett relativt få boplatsfynd är detta västra Syrhålområde desto rikare på boplatser. Inom området fanns tidigare 14 platser kända med plockade flintföremål, registrerade i GAM:s arkiv (fig 3). På flera av dem var endast några få föremål funna. Endast två platser hade över 10 föremål (se tabell). Provgrävningen visade att endast sju av dessa tidigare kända 14 boplatser gav ett rikare fyndmaterial (fig 3).

TIDIGARE FYND INOM OMRÅDET

	11:S66	11:S67	12:S13	12:S75	12:S76	12:S160 =15:S73	15:S72	15:S74	15:S75	15:S85	15:S86	15:S87	15:S88	15:S90
Knacksten										2				
Kärna					1					2				
Spånkärna			1											
Handtagkärna											1			
Knuta									4	2		3		
Kärnavslag										1				
Skivyxa						1	1							
Kärnyxa		1			3		3			1		1		1
Ämne till kärnyxa										1				
Lihultyxa, bergart							2							
Trindyxa, bergart							2							
Spetsredskap							1			2				
Yxa, tjockknackig													1	
Skärva av slipat redskap					1									
Dolkskaft				1										
Pilspets							1							
Spånskrapa							3							
Skivskrapa				2	1		3	1						
Kölskrapa										2				
Hyvelskrapa							1							
Kniv										1	1			
Borr				1			1		1	1				
Redskap fragment										1				
Avslag med inhak										1				
Avslag med retusch			1	2	1		3			2			1	
Flintstycke med retusch										1				
Summa redskap	0	1	2	6	7	1	21	1	5	20	2	4	2	1
Avslag och övrigt	3			2	1		7		4	30	1	7		
Avslag, kvarts									1					

RESULTAT EFTER SONDERING BETRÄFFANDE TIDIGARE KÄNDA FYNDPLATSER

Tidigare fyndplats med ett ganska rikt fyndmaterial:	Tidigare fyndplats, efter sonderingen struken som boplats:
12:S 13	11:S 66
12:S 76	11:S 67
12:S 160 (= tidigare 15:S 73)	12:S 75
15:S 72	15:S 74
15:S 85	15:S 75
15:S 86	15:S 88
15:S 87	15:S 90

ARBETSBESKRIVNING

Avsikten med sonderingen var dels att provgräva de områden där flinta tidigare plockats, dels att undersöka om det fanns ytterligare boplatser inom området.

Provgropar, sammanlagt 1014 st, och schakt, 19 st, grävdes. Provgroparna har fått beteckningarna 1 - 724, 1001 - 1293 med fem vakanta nummer - 118, 168, 304, 306, 1205. Provgroparna upptogs, förutom på de tidigare kända fyndplatserna, främst på de sandiga och grusiga bergsslutningarna, vilka ansågs utgöra de troligaste boplatslägena. Ett fåtal gropar togs i kanten av den leriga dalgången i söder. Eftersom de gav dåligt resultat lämnades dalbotten helt utan provtagning. En del gropar togs i relativt högt belägna svackor uppe i bergspartierna. De flesta groparna grävdes i icke uppodlad mark, där flinta inte kunnat plockas (fig 4. En mer detaljerad redovisning av samtliga provgropars läge finns i GAM:s arkiv).

I anslutning till gropar med mycket flinta, keramik eller sotfärgningar grävdes schakt.

I några ännu brukade åkrar samt i en liten grusgrop i sydost ytplockades flinta (Y 1 - 5, fig 4).

GRÄVNINGSIAKTTAGELSER

Vid sonderingen kunde 21 platser med ett ganska rikt fyndmaterial urskiljas (fig 4). Av dessa var 7 redan tidigare kända och 14 nya framkom vid provgrävningen. Dessa 21 boplatser behandlas utförligare nedan.

En stor del av de övriga provgroparna var fyndtomma, ca 450 st. En del gropar innehöll ett eller några få flintavslag eller bara naturliga flintklumpar (se fyndtabell). I samtliga gropar utanför de 21 inringade boplatserna fanns sammanlagt endast ett 10-tal flintredskap, bestående av kärnor och knutor och obestämbara avslag med retusch. I fyra gropar fanns några små bitar bränd lera. Två gropar innehöll en krukskärva vardera. Samtliga dessa sex gropar låg i områdets nordöstra del i anslutning till boplatserna 12:S 157 och 12:S 162 (fig 3, 4).

Sotfärgningar eller konstruktioner iaktogs inte i groparna utanför de 21 boplatserna med undantag av en provgrop (419) i områdets sydöstra del (fig 4). Här fanns ett 0,15 m tjockt sotigt molager med kolbitar och skörbrända stenar. Ytan låg 0,25 m under markytan. Denna, liksom groparna runt om, innehöll endast några få flintbitar.

I fyra av de få ännu brukade åkrarna inom området ytplockades flinta. Ytplockning 1 (fynd 40) sammanföll med boplats 15:S 85 och ytplockning 3 (fynd 77) låg strax sydväst om denna (fig 4). Omedelbart norr om boplats 15:S 86 plockades en del flinta (ytplockning 2, fynd 41). Åkern som upptar större delen av boplats 12:S 13 har kallats ytplockning 4 (fynd 690). I en liten grusgrop i sydöstra delen av området mellan boplats 15:S 94 och den ovannämnda sotiga provgropen 419, ytplockades en skrapa (ytplockning 5, fynd 223).

12:S 160 (fig 4,13,25,26,42,43) = Björlanda 238

Tidigare känd boplats med endast en skivya funnen på gränsen mellan Björlanda och Lundby med beteckningen 15:S 73, nu ändrat till 12:S 160.

L ä g e : Lilleby 30:1, Björlanda.

T o p o g r a f i : Området utgörs i huvudsak av en sydostsluttning omgiven av berg och bevuxen med tallskog i väster och granskog öster om vägen. I sydost övergår området i en bred flack dalgång söder om den gamla sockengränsen mellan Björlanda och Lundby. Platsen ligger ca 16 - 22 m över havet.

G r ä v n i n g s i a k t t a g e l s e r : Inom området grävdes 17 provgropar (1219 - 1235) och ett schakt (XVI). Över större delen av området fanns överst sand och därunder

grus. En oklar sotfärgning iaktogs i groparna 1229, 1234 och 1235. I schaktet fanns överst ett 0,1 - 0,15 m tjockt mullager med litet flinta och därunder svagt sotfärgad grusig sand, (troligen kulturlager) vilken bitvis var starkt sotig och innehöll spridda kolbitar, eventuellt rester av konstruktioner. På ett par ställen fanns rikligt med 0,1 - 0,3 m stora, delvis klart skörbrända stenar. Mesta flintan låg i detta lager. Underst fanns gulgrå grusig sand med enstaka svallade flintbitar.

F y n d b e s k r i v n i n g :

Sammanfattande fyndtabell:

Art	Antal	Fynd nr	Invent. nr. 48975
Flinta:			
Kärnor	3 st	624, 635, 667	= 958, 987, 1076
Knutor	5 st	627, 635, 637, 667	= 967, 988, 996, 1077
Kärnuppfriskningsavslag	2 st	667	= 1078
Tillslaget flintstycke (förarb till kärnyxa?)	1 st	626	= 963
Flintstycke m retusch	1 st	667	= 1079
Tväregrade pilspetsar	6 st	635, 667	(fig 43) = 989, 1080
Skrapa	1 st	667	= 1082
Avslag med retusch	6 st	627, 633, 635, 667	= 966, 981, 990, 1083
Avsl av slipat redskap	<u>1 st</u>	667	= 1081
Summa redskap	26 st		
Obearbetade avslag	835 st	623-24, 626-38, 650-51, 667	1030, 1032, 1074 955 968 982 970 970 985 957 972 993 961 974 994 964 977 997
Övrig flinta	742 st	623, 626-35, 637-38, 650-51, 667	956 971 980 1031 962 973 983 1033 965 975 986 1075 969 978 995 998
Övrigt:			
Slipad fyrsidig yxa av bergart	1 st	635	(fig 42) = 992
Keramik, oorerad	40 gr	632, 667	= 976, 1073
Brända ben	<1 gr	635	= 991
Kol	<1 gr	635	= 984

Keramik utgörs av upp till 3 cm stora och 10 mm tjocka krukskärvor, magrade med ganska stora korn.

Flintan är till största delen slagen. Två typer av flinta kan urskiljas. I boplatsens västra del dominerar vitpatinerad svallad flinta med bl a en del spån och några mikrospån. I östra delen, öster om vägen finns denna typ också, men här dominerar mörk, ej vitpatinerad, ej svallad flinta, som nästan genomgående är slagen och delvis bränd. Hit hör bl a en del spån samt 6 tvärebyggade pilspetsar (fig 43), 1 skrapa och 1 slipat avslag. De brända benen har inte kunnat bestämmas.

D a t e r i n g : Två boplatser finns inom området. En äldre mesolitisk boplats med vitpatinerad svallad flinta finns över hela området, men främst i västra delen. Hit hör troligen den tidigare funna skivyxan. I stort sett koncentrerad till området öster om vägen finns en yngre neolitisk boplats med rest av ett sotigt kulturlager med skörbrända stenar, keramik, tvärebyggade pilspetsar (fig 43) och slipade yxor av flinta och bergart (fig 42). Flintan är inte svallad eller vitpatinerad.

Fig 3

Sonderingsområdet. Skala 1:10,000

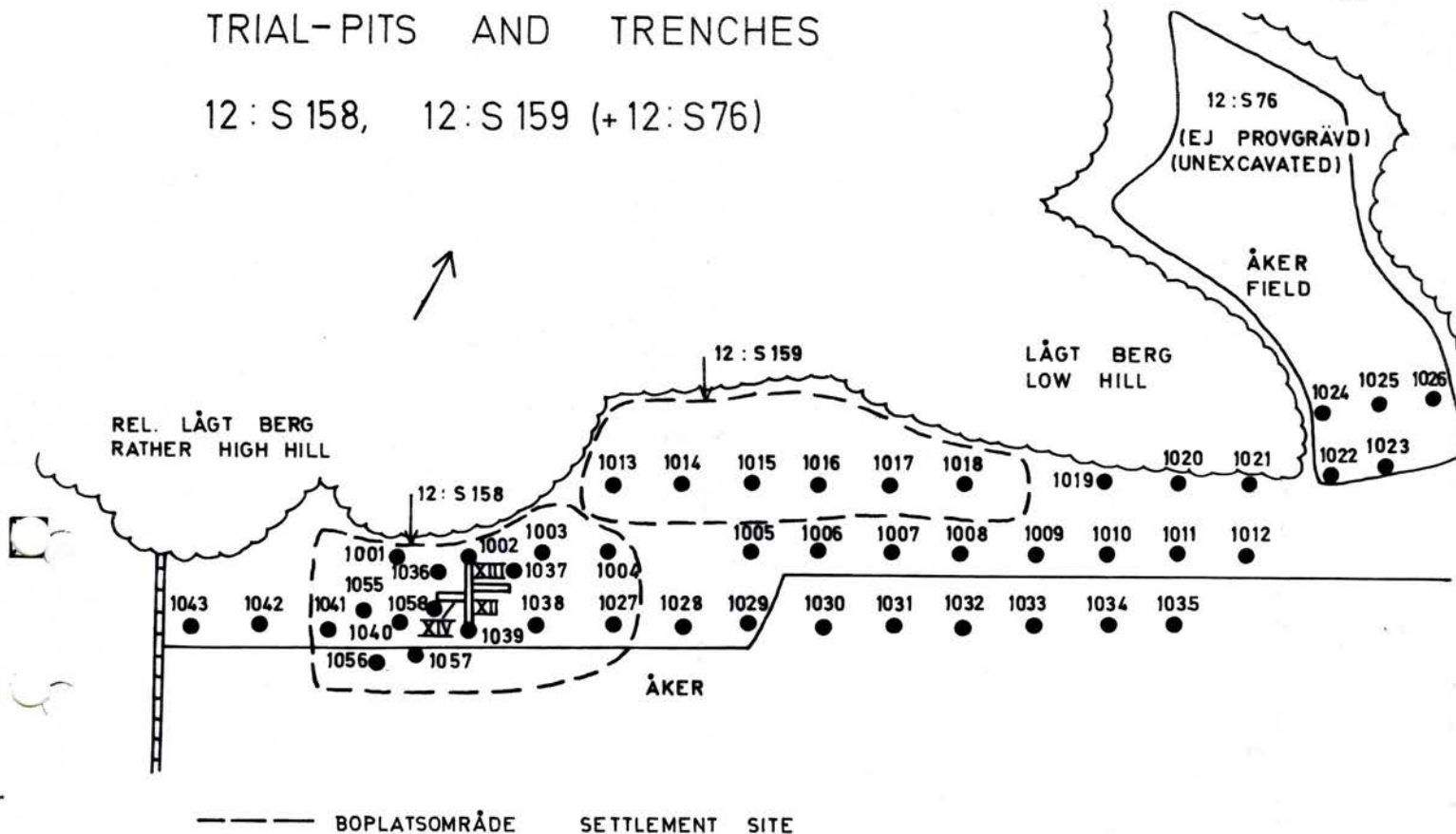
The probing area. Scale 1:10,000

- Tidigare känd fyndplats - ej boplatz
- Tidigare känd fyndplats - boplatz
- ▲ Ny boplatz, paträffad vid sonderingen
- Stensättning

- Previously known find-spot - no settlement
- Previously known find-spot - settlement
- ▲ New settlement site discovered through probing
- Stone-setting

PROVGROPAR OCH SCHAKT
TRIAL-PITS AND TRENCHES

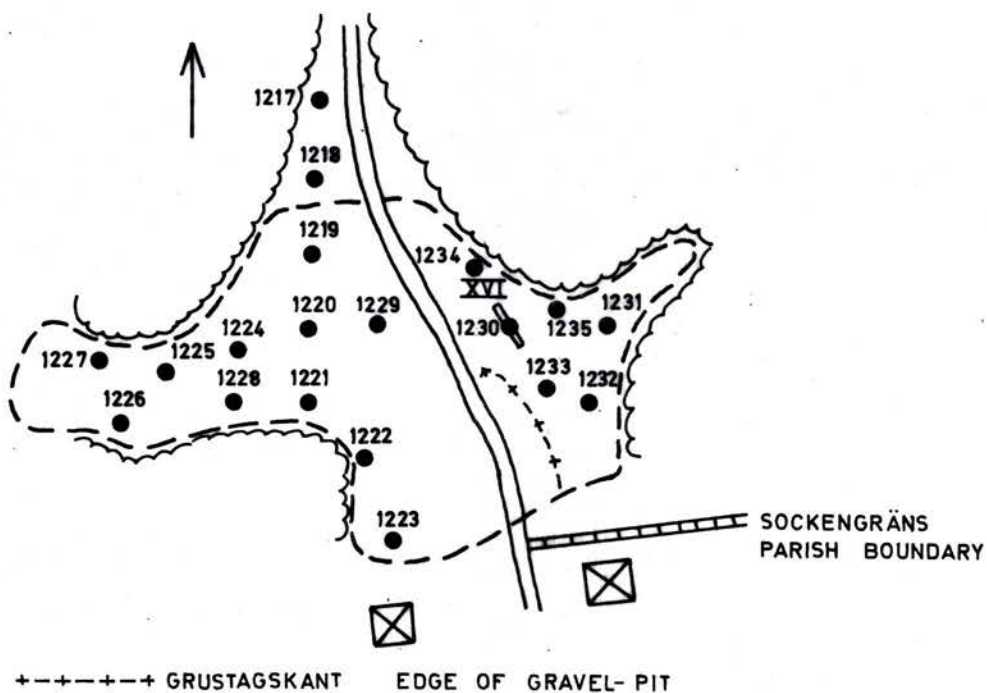
12 : S 158, 12 : S 159 (+12 : S 76)

UNG. SKALA 1:1000

FIG 12

12 : S 160 (TIDIGARE 15 : S 73)
(PREVIOUSLY 15 : S 73)

UNG. SKALA 1:1000

FIG 13